

TEN GELEIDE

Leon Candau
Voorzitter

HERNIEUWING ABONNEMENTEN

In het vorige nummer van LACA Tijdingen, het laatste van de 16^e jaargang 2004-2005, stond wat onopvallend weggestopt een oproep om de abonnementen te vernieuwen voor de 17^e jaargang 2005-2006, waarvan U nu het eerste nummer in handen heeft.

Het overschrijvingsformulier dat er moest bijgevoegd zijn was echter toen niet beschikbaar en als wij er moesten op wachten konden wij het nummer niet meer in juni verzenden.

Wij verontschuldigen ons voor de verwarring die hierdoor kon ontstaan.

Indien U in dit nummer een overschrijvingsformulier aantreft betekent zulks, dat volgens onze gegevens en behoudens vergissing, U nog geen lidgeld betaald heeft voor het nieuwe werkjaar.

We herinneren eraan dat dit **7,5 EURO** bedraagt, over te schrijven op **068-2095230-57** van LACA. Dank voor de aandacht die U aan deze hernieuwde oproep zal willen besteden.

TAVERNE STE-ANNE SCHUILOORD VOOR NAPOLEON EN ZIJN MAÎTRESSES

Onder deze nogal op sensatie beluste titel bracht Tine Hollevoet in Het Nieuwsblad van 21 juni 2005 een kleine reportage over de taverne Ste- Anne aan de Sint-Annadreef in Laken.

Het stukje steunt in hoofdzaak op een interview met twee stamgasten van het café, wat op zichzelf al boeiend is als mondelinge overlevering en folklore, maar daarom nog geen historische waarheid bevat..

Zo wordt er beweerd: "Op het einde van het Oostenrijkse tijdperk kwam Napoleon op het huidige paleis hier vlakbij wonen. Hij kwam naar hier met zijn maîtresse. Joséphine bleef in het paleis."

Alleen heeft Napoleon het toenmalige Schoonenberg, dat hij in 1803 voor het eerst gezien had, pas aangekocht in april 1804. In september 1804 wipte hij er even binnen toen men het aan het restaureren was. Hij verbleef er enkele dagen van 14 mei tot 17 mei 1810. Daarvan weet men van uur tot uur wat hij uitspookte, en een bezoek aan de Ste. Anne was daar niet bij... In 1811 was hij nog eens in het land en verbleef zijn echtgenote Marie-Louise enige tijd in Laken, maar hijzelf kwam er toen niet.

Nog sterker wordt het wanneer een der toogpilaren vertelt dat Napoleon lang niet de enige was die Ste-Anne gebruikte voor zijn intieme afspraken. "Albert II is hier nooit geweest maar Leopold II wel. Hij kwam hier met de bekende zangeres La Malibran, hij hield daarmee aan."

Nu, La Malibran is gestorven op 23 september 1836 na een ongelukkige val van haar paard. Leopold werd geboren op 9 april 1835. Hij mag dan

misschien wel "précoce" geweest zijn, maar er op anderhalf jaar een maîtresse op na houden...

Het enige wat ongeveer klopt in de cafépraat is dat de huidige taverne oorspronkelijk uit twee afzonderlijke huizen bestond, die weliswaar niet opklimmen tot het einde van de 18e eeuw zoals beweerd wordt. Ons erelid Roger Platton heeft aan de hand van de kadastrergegevens de historiek in detail beschreven.

Het terrein waar het café op staat maakte in 1834 deel uit van een groter geheel, eigendom van de consorten De By. Er stond al wel een huis op, maar het is niet zeker dat het al een café was. In 1862 werd de eigendom verkaveld en werd ons terrein verkocht aan een Philippus Guilielmus Konings, dakwerker maar later herbergier. In 1878 bouwde die er een danszaal bij. In 1900 verkochten zijn erfgenamen alles aan Jules Felix Colson-Bogaerts, biersteker te Laken. In 1921 verkochten diens erfgenamen het dan weer aan Fernand David-Vrijdag van Laken en Jean Baptiste Vrijdag van Brussel. De danszaal aan de de Vrièrestraat werd afgebroken. Nieuwe verkoop in 1925 aan Aloys Vanden Abeele-Weeckx. In 1938 werden er grote verbeteringswerken aan uitgevoerd. In 1950 nieuwe verkoop aan weduwe Suzanne Denys-Cornelis. In 1954 kocht die ook het aanpalend perceel waarop eveneens een café stond, dat de namen Le Polochon, Le Relais en La Popotte zou gedragen hebben. Suzanne huwde een tweede keer met Joseph Leenknecht. Bij de successie in 1982 bleef alles in de familie Leenknecht. Platton geeft uiteraard maar de geschiedenis tot 1988.

Volgens Tine Hollevoet houden de huidige uitbaters, Victor Kopek en zijn vrouw Claude Franson het café al acht jaar open, dus van 1997.

Platton besluit dat het hoekhuis café Ste-Anne blijkbaar steeds een café is geweest, terwijl het in 1954 bijgekochte huis diverse bestemmingen heeft gekend.

Tot daar enige rechtzettingen, die niet wegnemen dat de Ste-Anne een best gezellige plek is waar men bij terrasjesweer een excellente trappist kan proeven...

CADETTENSCHOOL LAKEN

Brussel deze Week van 1 september 2005 brengt nieuws over de toekomst van de kazerne aan de Sint-Annadreef. Voor de bouw van een vierde Europese school daar zou zopas een Tijdelijke Vereniging van architecten aangeduid zijn, bestaande uit het Brusselse bureau Archi 2000, het Luikse Atelier d'architecture Sart Tilman, het bureau Conix uit Antwerpen, de Nederlandse scholenbouwspecialisten Duijsens & Meyer Viol en het ingenieursbureau Marcq en Roba.

Er moet een moderne campus komen voor 2.600 leerlingen, met onder meer een zwembad, zes gymzalen en een sporthal.

Maar er moeten nog tal van voorbereidende studies uitgevoerd worden, waarbij de Commissie voor Monumenten en Landschappen haar woordje zal meespreken.

De bouwwerken zouden zo pas in 2008 kunnen van start gaan, om hopelijk voor het schooljaar 2009-2010 een eerste deel van de school beschikbaar te stellen en de hele verbouwing tegen 2010-2011.

In 2007 zou het Koninklijk Hoger Instituut voor Defensie, dat in 1991 uit het complex van de Militaire School aan de Kortenberglaan naar hier verhuisde, weer naar een nieuwe blok K van de Koninklijke Militaire School aan de Leonardo da Vincilaan terugkeren. Ook de andere militaire organen, het Vormingscentrum en de Voorbereidende Afdeling KMS zullen van Laken naar Saffraanberg verhuizen.

Wij wensen hier te signaleren dat LACA, op vraag van majoor Tony Franzen, Directeur Administratie van het KHID, voor de Open Monumentendag van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op 17 en 18 september 2005, een selectie ter beschikking stelde van meer dan 70 oude foto's en postkaarten uit de verzameling van ons werkend lid Eric Christiaens, die de hele geschiedenis van de kazerne illustreren.

Als aanvulling op de artikelenreeks "De garnizoenplaats Laken" die wij in LACA Tijdingen van september 1992 tot september 1994 publiceerden, geven wij nog eens kort de historiek:

- In 1902 betrekken de Grenadiers de nieuw gebouwde kazerne aan de Sint-Annadreef. Ze waren al sinds 1840 als Keurregiment belast met de bewaking van de paleizen in Brussel en Laken, en werden sinds 1850 Grenadiers genoemd. Ze verbleven daarvoor in twee opeenvolgende kazernes in wat nu het Koninklijk Domein van Laken is, die afgebroken zijn.
- In 1912 werden ze afgelost door een bataljon van het 3^e Regiment Jagers te Voet.
- Begin juni 1914 werd dat afgelost door een bataljon van het 2^e Regiment Karabiniers, dat al vlug in de oorlog zou terecht komen.
- Na de eerste wereldoorlog (toen de kazerne door Duitse militaire eenheden bezet werd) kwam er een regiment zware legerartillerie.
- Na de eerste wereldoorlog werd de kazerne in 1923-1926 uitgebreid en kwam er de 'Grondverdediging tegen Luchtvaartuigen', in het Frans "Défense Terrestre contre Aéronefs" (DTCA). In 1926 lag er een gans regiment luchtdoelartillerie. Na de oprichting van de Luchtmacht in 1934 kwam er een tweede regiment, dat naar Lombardzijde zou verhuizen. In 1939 lagen er te Laken de staven van de twee regimenten en het 1e Regiment DTCA zelf, met een zoeklichtengroep, een uitkijkbatterij en technische diensten.
- Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de kazerne opnieuw door Duitse militairen bezet.
- Na de oorlog kwam er in 1947 een logistieke eenheid REME die in 1980 naar Peutie zou verhuizen.
- In augustus 1948 kwam de Cadettenschool naar Laken waar ze zou blijven tot ze op 15 juni 1991 opgedoekt werd. Daarna zou het KHID er komen zoals boven aangestipt.

Van al deze opeenvolgende fazen zijn er schitterende illustraties, die bewonderd kunnen worden op de website www.laken-ingezoomd.be in de afdeling foto's via de kenmerken straten: Sint-Annadreef, sectoren: militairen en politie, gebouwen: cadettenschool en kazerne.

HONDERD JAAR GELEDEN STIERF CONSTANTIN MEUNIER

Op 4 april laatstleden ging de 100ste verjaardag van het overlijden van Constantin Meunier haast onopgemerkt voorbij. Hier in Laken werden we in 1930 begunstigd met zijn magnum opus, het Monument aan de Arbeid. Ook dat is dus een zoveelste lustrum. Een beknopte geschiedenis hiervan kan u terugvinden op www.Laken-ingezoomd.be en in onze aflevering nr 3, jaargang 97-98. Aan de toen aangekondigde restauratie en aanleg van het parkje eromheen is inmiddels ook in alle stilte ten einde gekomen. Haast toevallig stootte ik op een website van één van de beeldhouwers/restaurateurs, dhr G. Van Vliet waar u enkele foto's van voor en na de restauratie kan vergelijken: <http://www.guidovanvliet.be/restauratie.htm>. Beide verjaardagen zouden een mooie gelegenheid geweest zijn om de buurtbewoners op een feestje en enige duiding hieromtrent te trakteren. Jammer genoeg blijft het nu een weinig bezochte en ogenschijnlijk gesloten plek die bijgevolg nogal wat zwervuul aantrekt. Precies om dat laatste en nieuw vandalisme tegen te gaan werd het monument door een degelijk en dagelijks af te sluiten hekwerk omheind, iets waarvoor het buurtcomité Marie-Christine met succes geijverd heeft. Het nieuwe poorthek werd inmiddels echter gedeeltelijk vernield en bijgevolg staat het monument opnieuw bloot aan alle ongunstige elementen van de stadsjungle. De beelden, bas-reliefs en het uitzicht op het havendok zijn nochtans zeer de moeite waard. Nu het weer het ons nog toelaat is het moment misschien aangebroken voor een wandelingetje naar het kanaal? Hoe meer 'passage' te meer bescherming het zal genieten. Wie weet vindt u dit jaar nog de tijd om het onvolprezen Meunier-museum in het voormalig kunstenaarsatelier in Elsene te bezoeken, ik wens er u alvast veel kunstgenot toe.

EEN NIET GEHEEL VERDWENEN GROOT BEDRIJF UIT LAKEN : BYRRH

Daniel Van Kriekinghe

Rond 1860 verlieten twee broers, Simon en Pallade Violet, hun dorp waar ze in een gezin van vijf opgegroeid waren met een vader die muilezeldrijver was, om een bestaan te zoeken als leurders in textiel in de Roussillon. Later begonnen ze een winkel in textielwaren in Thuir, in de Oostelijke Pyreneeën. In 1866 worden ze ook gegrepen door de "wijnkoorts" die dan in de streek woedt, en kopen een klein wijnbedrijf. Daar gaan ze een aperitiefwijn maken, met een speciaal aroma door toevoeging van kina. Het product werd eerst als een medicijn verkocht, met de klemtoon op de heilzame effecten ervan. Dat zou de gebroeders trouwens een proces met de orde van apothekers van Montpellier opleveren. Op zoek naar een benaming zouden ze lukraak op een van de rollen textiel van hun winkel de referte BYRRH gevonden hebben en dat dan maar gekozen hebben, zonder dat het een speciale betekenis heeft. Si non é vero...

Hoe dan ook, hun product kent succes. Het wordt vervaardigd op basis van druivensap gemengd met alcohol, waaraan droge wijn wordt toegevoegd, en dat dan tot 18° alcohol wordt opgevoerd. Daarna komt een koude aromatisering, met kina en andere exotische plantenextracten.

Het succes zou familietwisten meebrengen. Wanneer Simon Violet wil uitbreiden en nieuwe gebouwen zetten, komt er verzet van zijn broer Pallade en na diens dood in 1883 van zijn weduwe en kinderen, en een lang aanslepend proces.

Simon Violet sterft in 1891 en wordt opgevolgd door zijn zonen, en vanaf 1911 door Lambert Violet alleen. In 1960 was de leiding in handen van Jacques Violet met zijn zuster madame Jeantet.

Oorspronkelijk waren de bedrijfsgebouwen aan de andere kant van de huidige Violetlaan in Thuir. Maar in 1884 al begon Simon Violet met de bouw van nieuwe wijnkelders aan de overkant, die in 1892 grotendeels voltooid waren. Spectaculair is vooral de centrale hall voor het lossen en laden, 81 m lang en 20 m breed, met een glazen dak ontworpen door Gustave Eifel.

Na 1930 neemt de groei nog toe en worden onder andere een eiken wijnvat met een inhoud van 4.205 hl geplaatst (1934) en 70 vaten van elk 2.000 hl. En in 1950 wordt het grootste wijnvat ter wereld geplaatst, 10.000 hl, 10 m hoog met een diameter van 12,5 m. In totaal zijn er niet minder dan 800 vaten, goed voor een opslag van 40 miljoen liter.

Het bedrijfsterrein beslaat 7 ha. Tot in 1989 was er een eigen spoorwagstation, zoals we nog zullen zien. In de bloeiperiode stelde BYRRH een 200 personen tewerk in Thuir zelf en meer dan 1.000 in de verschillende succursalen en depots.

Tijdens de tweede wereldoorlog werd het bedrijf stilgelegd, en de herne-
ming bleek moeilijk.

De concurrentie van onder meer de Compagnie Dubonnet-Cinzano, ge-
sticht in 1954, bleek zwaar. In 1960 kwam het tot een opslorping van
BYRRH door C.D.C., dat wellicht niet zozeer geïnteresseerd was in het
merk dan in de installaties en opslagcapaciteit.

Daarna volgde de sluiting van de succursalen in Perpignan, Rijsel, Cha-
renton, Nantes en Lyon en de distributiecentra in Toulouse, Marseille,
Bordeaux, Nancy, Montluçon en Caen. Alle botteling gebeurde voortaan
in Thuir, waar nog wel ongeveer evenveel personeel tewerk gesteld wordt
als vroeger, maar met andere kwalificaties: voorheen een 100 arbeiders
voor een 100 bedienden, nu slechts een tiental bedienden en 200 arbei-
ders.

Er zouden nog fusies plaatsvinden in 1977-78. Cusenier was aandeelhou-
der van C.D.C., zoals ook Pernod en Ricard. Eerst slorpte Pernod Cuse-
nier op, om dan te fuseren met Ricard en de holding Pernod-Ricard te
vormen die de meerderheid heeft in C.D.C. In 1978 voegt de groep de in-
stallaties van Thuir bij Cusenier, en concentreert daar alle productie van
aperitiefwijnen.

De meer dan 300.000 bezoekers per jaar die de kelders van BYRRH in
Thuir mogen ontvangen, krijgen dan ook zowel Dubonnet als Vabé, Am-
bassadeur, Americano, Cinzano, enz. ter degustatie aangeboden¹.

Maar wat is nu de link met Laken? In 1923 bouwde de aannemer Louis
De Waele in de Dieudonné Lefèvrestraat 4 een succursale van de Etablis-
sements Violet Frères, naar plannen van de Franse architect Anatole La-
querriere. Het is in een speciale bouwstijl, zoals trouwens nog andere ge-
bouwen van de groep in Frankrijk, die zou moeten doen denken aan de
lokale bouwwijze in de streek van de Pyreneeën.

We ontlenen de volgende beschrijving aan een steekkaart door La Fonde-
rie opgesteld in 1992:

“Twee symmetrische hoofdgebouwen flankeren de puntgevel met conti-
nue bossage die toegang verleent tot de binnenkoer. Tussen twee voet-
gangersdeuren een dubbele rechthoekige houten inrijpoort met twee
vleugels met cassettes. Timpaan versierd met druivenranken en de in-
scriptie “BYRRH”. Elk hoofdgebouw heeft vier traveeën en twee niveaus
onder een dak met kleine schilden en twee dakvensters met puntgevel-
fronton. Op granieten onderbouw een gevel in onregelmatig werk met
korfboogvormige openingen en daarboven een fries met druivenranken.
Boven een uitspringende gladde lijst, herhaling van hetzelfde schema,
maar met smallere vensters. Elk hoofdgebouw wordt geflankeerd door
een lage vleugel met drie traveeën en een niveau onder een schilddak.

Op de hoek, een travee onder hellende kroonlijst, omkaderd door twee
uitspringende stijlen, bovenaan verbonden door een rondboog in bak-
steen. Timpaan versierd met druivenranken. Een opening in gedrongen

boog, met daarboven een rechthoekig bord met de inscriptie "BYRRH". Lange gevel in onregelmatig werk op onderbouw, met twee niveaus en veertien traveeën onder schilddak, onderbroken door een puntgevel met de namen "VIOLET" en "BYRRH". Gelijkvloers, opeenvolging van openingen met gedrongen boog, met daarboven afgekante gladde lijst. Daarboven kleine, hoge vensters met rondboog in een reeks van elkander rakende bogen in geverniste baksteen.

Langs de buitenkant van de gevel, twee puntgevels van drie traveeën, met de inscriptie "BYRRH" onder een timpaan met druivenranken versierd.

Aan de binnenkant, volledig overdekte koer met een lantaarndak op een metalen gebinte. Voorste driehoekige deel van het achterste deel gescheiden door een laadkade onderbroken door twee hellingen. Dit achterste deel is verhoogd en wordt in drie parallelle beuken verdeeld door de metalen pijlers die het gebinte schragen. De sporen in de linkerbeuk werden opgevuld."

Deze nogal technische beschrijving wordt aanschouwelijker gemaakt door de plannen die bij de bouwaanvraag van 1923 waren gevoegd: een grondplan, een dwarsdoorsnede en een zicht op de gevels langs de Dieu-donné Lefèvrestraat.

We beschikken over een aantal prachtige illustraties van voor 1934. Op een foto met het voltallige (?) personeel tellen we toch een 73 personen. De bedienden alleen, in deftig kostuum, waren met 29 als ze compleet waren.

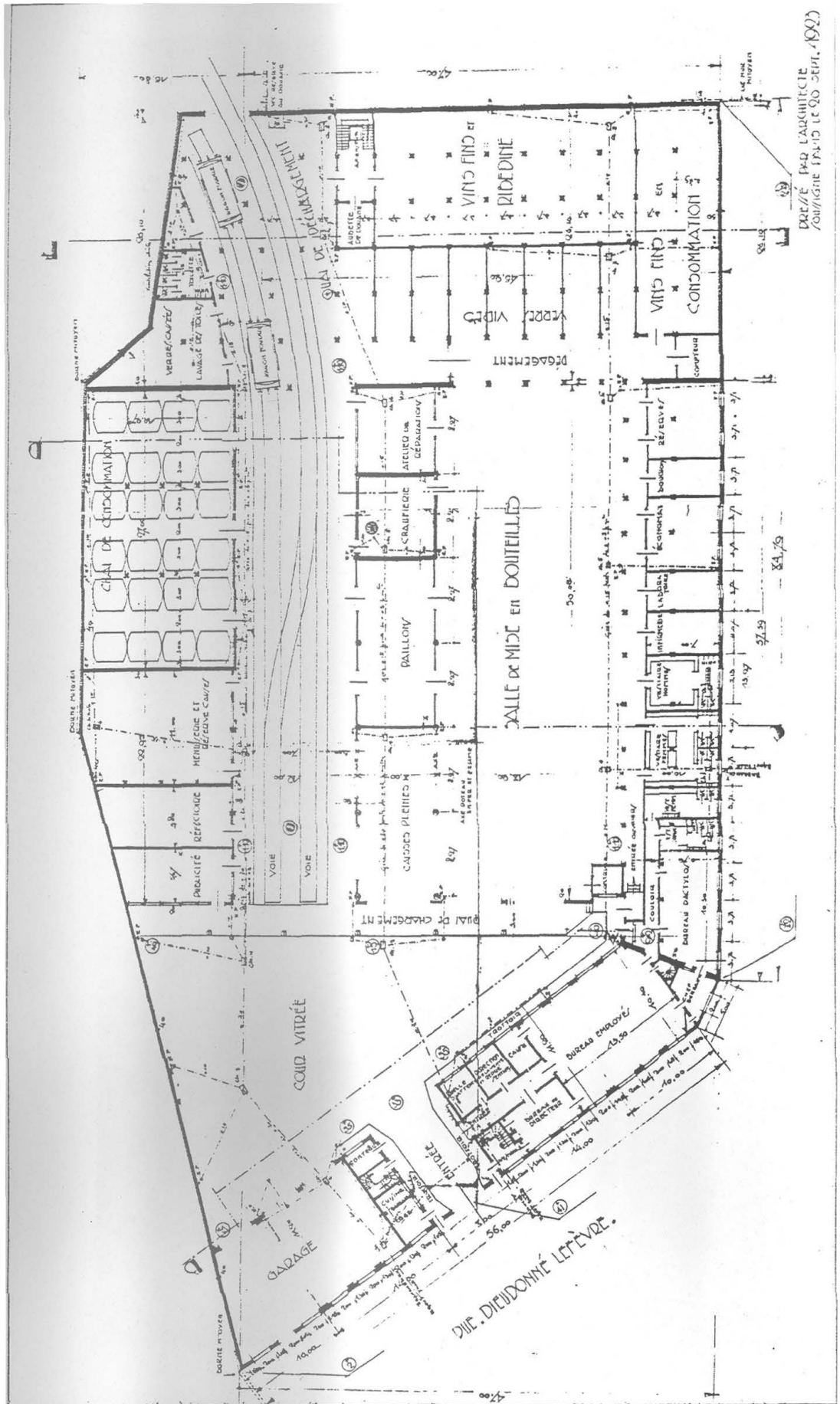
Naast afbeeldingen van het personeel ziet men er ook de bottelarij, enkele van de vaten in de wijnkelder, het wagenpark. Op een andere foto ziet men de tankwagons staan in de laadhall in Thuir. Zulke wagons kwamen per spoor naar Laken, naar het goederenstation dat achter de gebouwen van BYRRH ligt, om hier gebotteld te worden en per fles verkocht.

Vermoedelijk is de activiteit hier ook stilgevallen met de ontmanteling van het bedrijf na 1960. In elke geval heeft het nog een tijd dienst gedaan als opslagplaats van die andere Lakense drankenfirma FOURCROY uit de Steylsstraat.

Maar de gebouwen bleven intact bestaan en werden geklasseerd op 22 mei 1997 (althans de gevels, de daken, het trappenhuis en de met glas bedekte gebinten in de binnenruimten).

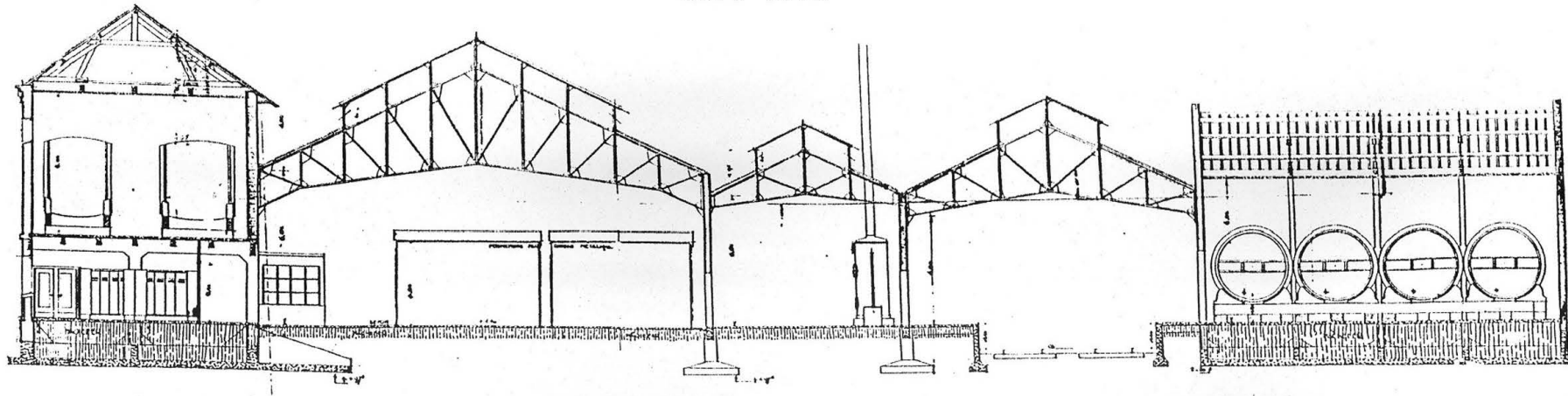
Belgacom benut de gebouwen momenteel als opslagruimte, als opvolger van de R.T.T. die er al van voor 1992 eigenaar van was.

¹ De historische informatie komt van de website van de Caves Byrrh

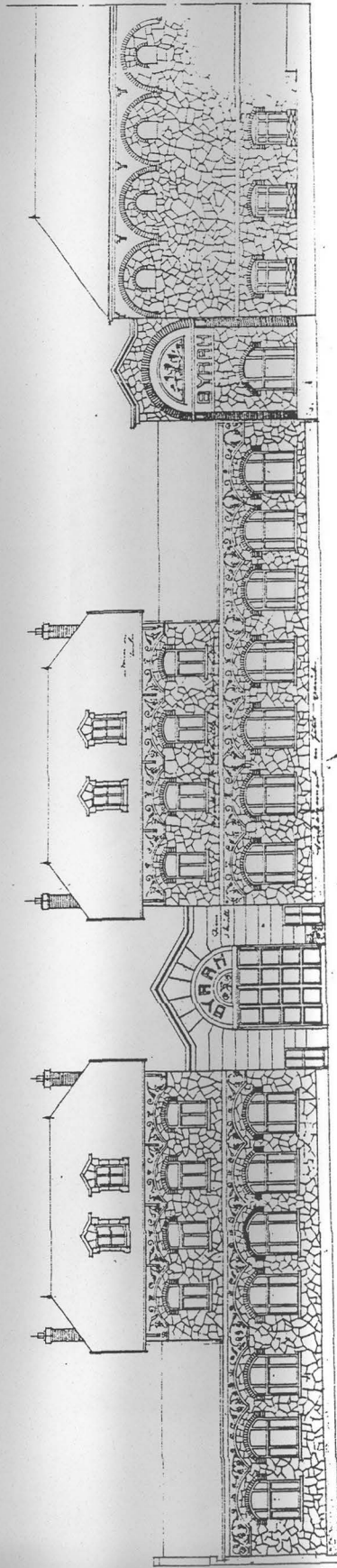
DREZE PAR L'ARCHITECTE
FOURMIGNE (PARIS) LE 20 SEPT. 1922

COUPE .C.D.

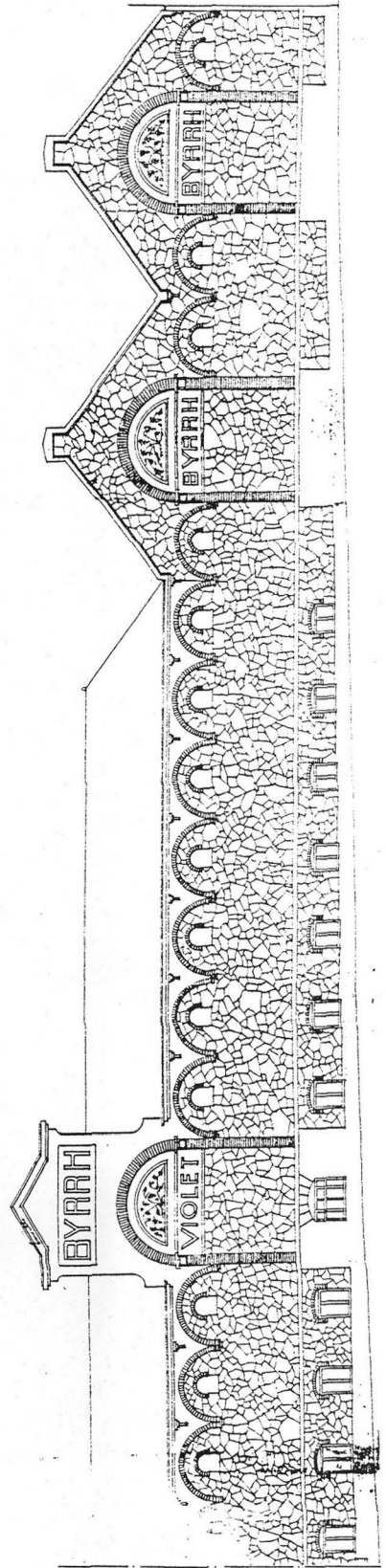

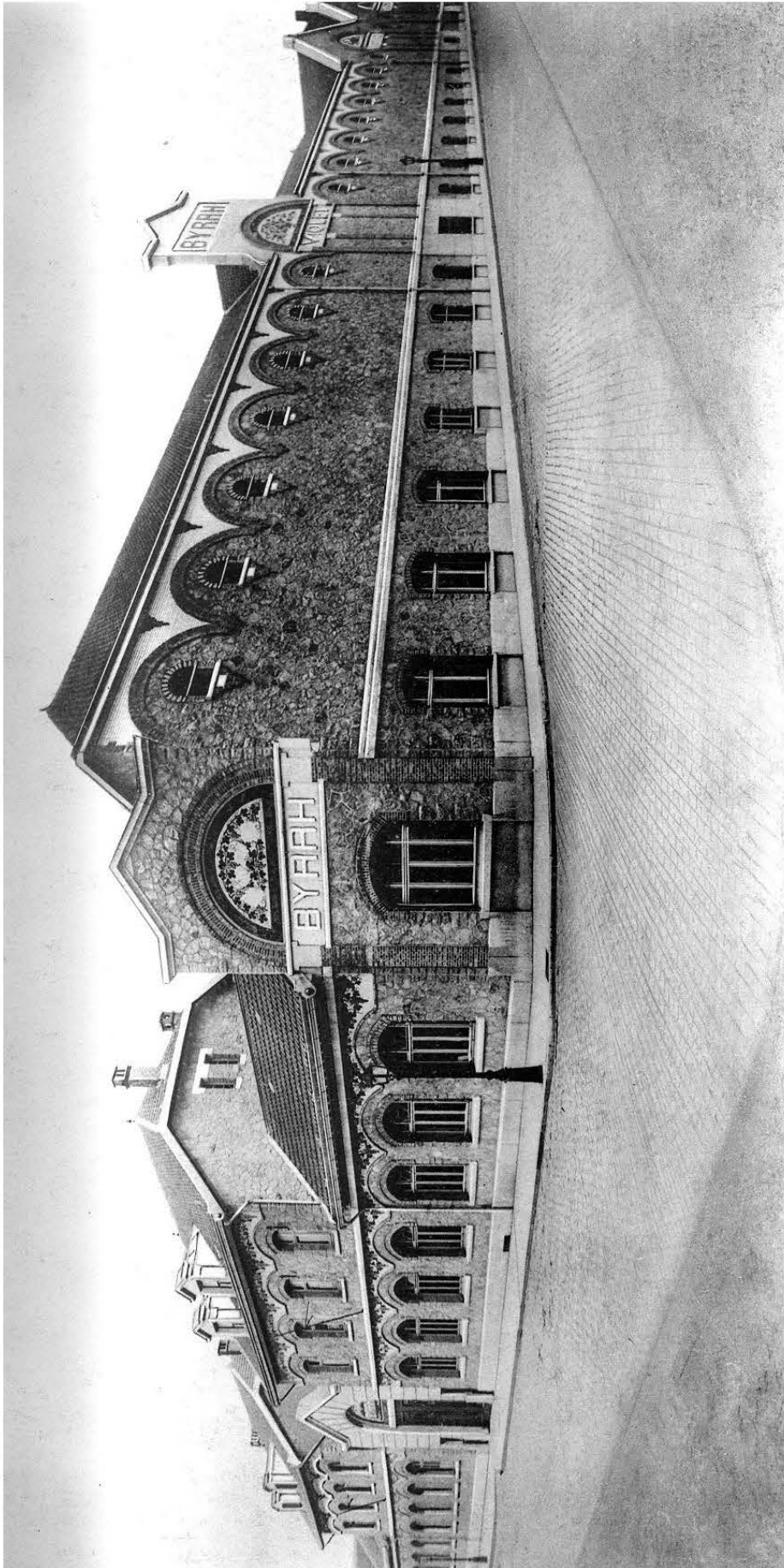
COUPE TRANSVERSALE
de gauche à droite: vins fins, salle de mise en bouteille, quais, chais.

ÉTABLISSEMENT « BYRRH », SOCIÉTÉ ANONYME 1 - BRUXELLES.

FAÇADES SUR RUE DIEUDONNÉ LÉFÈVRE

De drank werd per spoor aangevoerd. Hier wagens in het hoofd-
huis te Thuir

Het bottelen in flessen. Hier in de succursale van Nantes.

Een deel van de vaten in de succursale van Laken.

Het bottelen in flessen in de succursale in Laken.

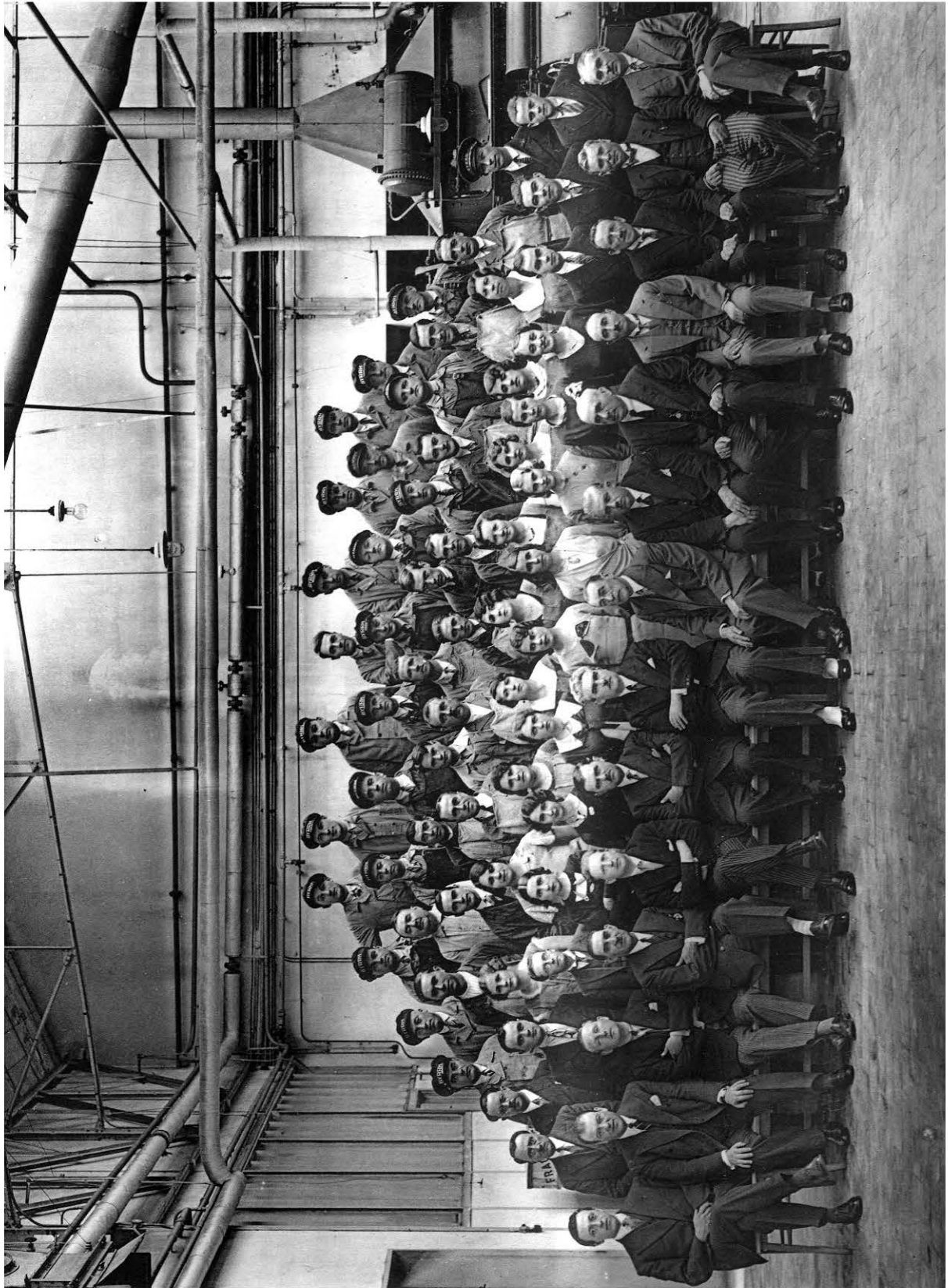
De laadkaai in Laken.

De garage voor de leveringen.

Het bureel van de directeur in Laken.

De werknemers van BYRRH in Laken.

De administratie in de succursale van Laken.

Het administratief personeel van de succursale van Laken.

OP DE GRENS, BIJ ONZE BUREN... HET RESTAURANT- RÔTISSERIE "LE VIEUX PANNENHUIS"

Eric Christiaens

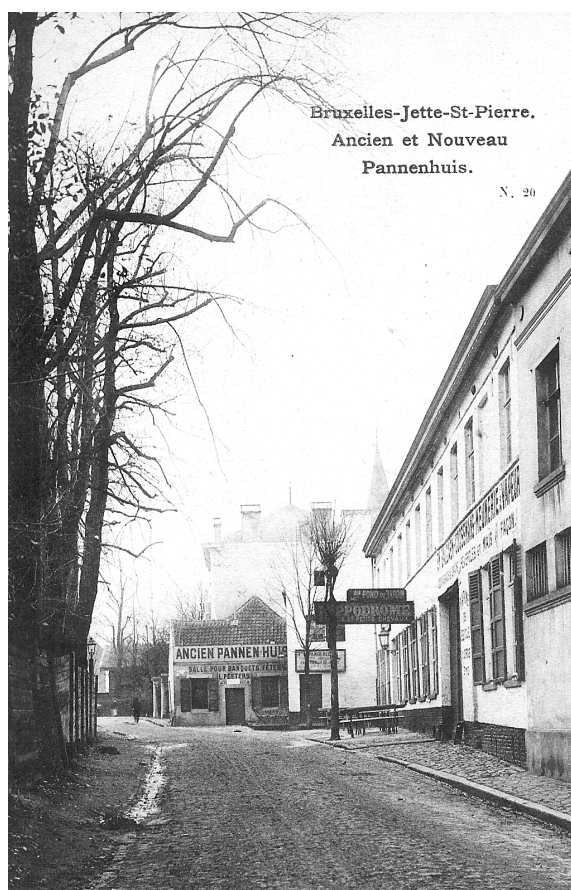
O nlangs viel ik op een tekst die een bondige beschrijving geeft van de geschiedenis van het restaurant-rôtisserie "Le Vieux Pannenhuis" gelegen in de Leopold I-straat op de grens met de gemeente Jette. Aangezien ik over enkele mooie prentkaarten beschik van het restaurant en van de onmiddellijke omgeving kon ik er niet aan weerstaan u hiervan te laten genieten.

"Le Vieux Pannenhuis", gebouwd in 1636¹, is ontegensprekelijk een der oudste gebouwen van het noordelijk deel van Brussel. Het herbergt binnen zijn muren bijna driehonderd zeventig jaar geschiedenis.

Getuige daarvan ook het feit dat de hele wijk Pannenhuis werd genoemd, evenals een straat, een rondpunt, een metrostation en een treinstation dat heden ten dage niet meer in gebruik is.

De naam alleen heeft al een ganse geschiedenis, met verschillende verklaringen van oorsprong. De meest aannemelijke luidt aldus: in tegenstelling tot de traditionele strooien daken in de wijk, was het Pannenhuis het eerste huis met dakpannen. Vanwaar "pannenhuis". Het bijvoeglijk naamwoord "vieux" heeft daarentegen niet altijd bestaan maar varieerde in de loop der tijden van "ancien" tot "vieux".

Een andere versie houdt in dat "Pannenhuis" zou afkomstig zijn van "Panhus" of "Paanhuis", een oud-Limburgse en Oost-Brabantse benaming voor brouwerij. Eertijds waren de caféhouders immers zelf brouwer en baatten ze tegelijk een drankgelegenheid en een – ermee verbonden – brouwerij uit. In West-Brabant werd die echter meestal "Kam" genoemd.

Jette was vroeger de bakermat van de brouwers. Een honderdtal jaren geleden waren er meer dan 200 tavernen, cafés en restaurants. Het café Pannehuis, halverwege Ganshoren, Berchem en Brussel, was de ontmoetingsplaats van landbouwers en handelaars die op weg waren naar de Brusselse markten, langs de Maria-Christinastraat en de Antwerpsesteenweg.

In de 18e eeuw, tijdens de Brabantse omwenteling, werd het Pannenhuis gebruikt voor geheime samenkomsten. Het werd het hoofdkwartier van de generaals Vonck, Van der Noot en Vander Meersch.

Volgens de mondelinge overlevering zou ook Napoleon in het "Vieux Pannenhuis" verbleven hebben. Op het plafond aan de ingang zou daarvan nog een symbool overgebleven zijn.

Ter gelegenheid van de blijde intrede te Brussel in 1831 van onze eerste koning, werd voor het gebouw een prachtige triomfboog opgericht². Leopold stopte er en het glas waaruit hij dronk is nu nog in het restaurant tentoongesteld.

Als herinnering hieraan zou de Jetseweg of Blokstraat zoals de straat toen heette de naam Leopoldstraat krijgen (pas rond 1921 werd het officieel Leopold I-straat, om verwarring met Leopold II te vermijden).

Begin van de 20e eeuw kwamen vele families hun zondag besluiten, na een stevige wandeling, in hetgeen van meet af aan een brouwerij was. De kinderen speelden op de schommels, de ouders spoelden de boterhammen met plattekaas door met faro of geuze...

De concurrentie was evenwel groot tussen de cafés van de Leopold I-straat... vooral tussen het oude en het nieuwe Pannenhuis. Bij dat laatste was er een hippodroom met "grote en kleine paarden"!

Dan kwamen de twee oorlogen. Tijdens de tweede sloegen de weerstanders wapens op in een van de kelders van het gebouw en vergaderden ze er in alle discretie. Alle Brusselaars kennen ook de geschiedenis van de valse "Le Soir" die onder de neus van de Duitsers gedrukt werd. Het brein achter deze "zwans" kwam met zijn vrienden samen in het "Vieux Pannenhuis".

Na 1945 bleef "Le Vieux Pannehuis" bekend als café, waar ook gedanst werd, bij de Jettenaars en Lakenaars. Later bleef het café een vijftal jaren gesloten.

In 1963 nam Carlos Lenglez de commerciële uitbating opnieuw ter hand. Hij liet belangrijke werkzaamheden uitvoeren om het gebouw geschikt te maken tot een eetgelegenheden. In 1964 won de hele ploeg die in het res-

restaurant werkzaam was het groot lot van 10 miljoen Belgische franken bij de Nationale Loterij. De champagne stroomde met beken en sommige klanten herinneren zich dat nu nog steeds.

In 1988 werd het pand overgenomen door Michel de Gerval en Jacqueline Lacroix die de draad weer opnamen met een keuken aangepast aan de warme sfeer en het typisch karakter van "Le Vieux Pannenhuis".

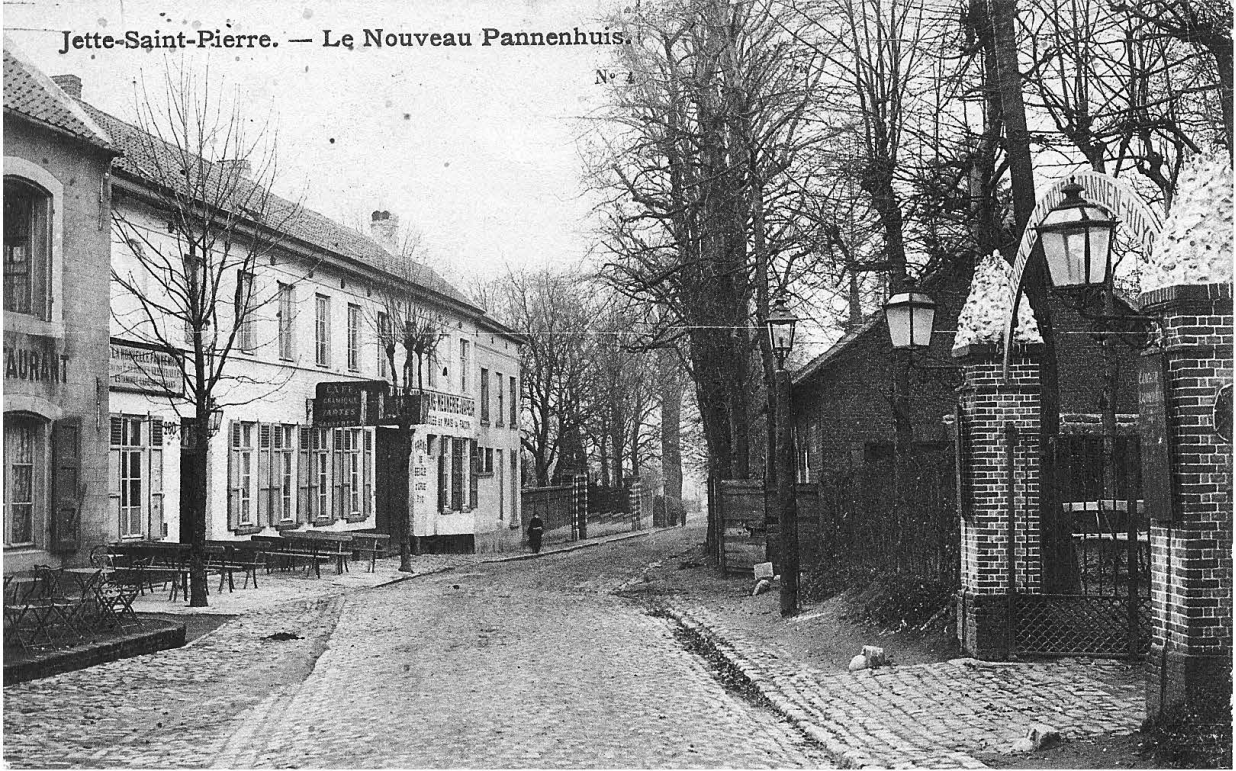
¹ Het gebouw of de voorloper ervan kan misschien van 1636 dateren, maar de eerste vermeldingen van "Pannen-huys" die Pierre Van Nieuwenhuysen aantroef dateren pas van het einde van de 18e eeuw.

² Aangehaald in de herinneringen van J. Bogaerts, opgetekend door A. Cosyn in "Laeken ancien et moderne", 1904, p. 30.

Jette-Saint-Pierre. — Le Nouveau Pannenhuis.

N° 4

Maison fondée en 1830

DE EERSTE WERELDOORLOG IN HEEMBEEK EN LAKEN

Wim van der Elst

De verslagboeken van de vergaderingen van de "Christene Vrouwengilde" (de voorloper van de huidige K.A.V.) van Heembeek, gesticht op 16 februari 1913, zijn door een gelukkig toeval bewaard. Ze bevatten toch wel merkwaardige informatie over het reilen en zeilen van een dorpsgemeenschap in "de grote moerlemeie" zoals men doe vreselijke oorlog ging noemen.

Bij de stichting was pastoor Hendrik De Grève uiteraard proost, onderpastoor Alfons Michiels "bestierder", en de zuster van de tweede onderpastoor, Elisa Sel "schrijfster". Als erevoorzitster fungeerde mevrouw de Ro, de kasteelvrouw van Meudon. Voorzitster was mevrouw De Jonghe, bestuursleden de dames Peeters¹, Pauwels, Blondeel en Verbelen.

Op 7 juli 1914 was er nog geen vuiltje aan de lucht. Op de bestuursvergadering wordt genotuleerd: *"Op 9 augustus aanstaande wordt eene feestvergadering gehouden voor al de Gildeleden. De achtbare Eerevoorzitster Madame de Ro zal de gilde een lekkeren koffie schenken. Alsdan zullen liederen gezongen worden en andere aantrekkelijkheden plaats grijpen."*

Het draaide wel anders uit. De volgende bestuursvergadering was pas op 15 oktober 1914.

"Heel 't gesprek rolde dan over de groote ramp die ons land sedert 2 ½ maanden teistert: den oorlog. Gezien deze droevige omstandigheden wordt er beslist, dat men zoolang de oorlog duurt geene bijdragen van de gildeleden zal eischen. De duurte der levensmiddelen, gebrek aan werk, gemis aan postdienst en andere verkeersmiddelen vergen zulks.

De 50 fr. door de milddadige Mevrouw de Ro voor een feestje van de gilde geschonken, zullen als gift aan het comiteit voor noodlijdenden geschonken worden."

Op 4 maart 1915 is er weer een bestuursvergadering, waarin een uitnodiging wordt besproken van het hoofdbestuur der Vrouwengilden uit Vilvoorde om zich op 11 maart te beraden over *"Wat kunnen de Vrouwen- en Boerinnengilden doen in de tegenwoordige omstandigheden?"*

Daarna wordt er wat gekaveld over de hedendaagsche broodkwestie."

Op 22 april 1915 lezen we in het verslag: *"Er is ook spraak van eene belevaart te doen door de gildevrouwen, naar O.L. Vrouw van Lourdes, vereerd in de provisoire kerk te Jette. Dag, uur en orde zullen hiervoor op de algemeene vergadering voorgesteld worden."*²

Op die algemene vergadering wordt er blijkbaar niet meer over gerept. Maar wel lezen we in het Algemeen Verslag over het vorig jaar: *"Hoe wordt op eens, weinige dagen daarna (na de bestuursvergadering van 7*

juli) de samenleving, in verscheidene landen, tot in hare grondvesten geschokt! Hoe grepen schrik en angst ons aan toen we zoo onverwachts in eenen bloedigen oorlog werden betrokken! Hoe smartvol joeg ons 't hart in den boezem, wanneer we onze zonen en broeders zagen ten strijde trekken, met wat vurige gebeden en zalige wenschen vergezelden wij ze in den geest, ja, tot nog op den huidigen dag vervult slechts één verlangen ons hart, dat is spoedig onze dierbaren gaaf en gezond in ons midden te mogen omarmen en België vrij en onafhankelijk te mogen behouden. De indrukken beschrijven van de eerste dagen van het droevig tijdstip dat wij beleefden is gansch onmogelijk. Was het niet alsof in elk huis een lijk lag, alsof iedereen met lamheid was geslagen, en alsof heel het scheppingswerk krakend in puin ging vallen?... Genoeg, want ware smarten zijn stom. (...)

Na afloop dezer vergadering besliste de plaatselijke raad ook het zijne bij te dragen om de behoeftige kinderen ter gelegenheid der eerste plechtige communie wat onderstand te bieden. 42,50 fr. werden uit de kas der gilde besteed om kousen en rokjes te koopen."

In die algemene vergadering van 13 mei 1915 zelf ging het er wel patriotisch aan toe. "Door gansch de menigte wordt het schoon, roerend Vaderlandsch gebed gezongen: 'Zegen het land, o Heer, enz.'. E.H. Michiels spreekt met geestdrift over het ontstaan van den tegenwoordigen oorlog en diens droevige gevolgen. Hij doet uitschijnen hoe schoon de geschiedenis van ons land in alle tijden de zucht naar vrijheid van het Belgisch volk afmaalt, en hoe dit volk steeds goed en bloed veil had ter verdediging van den dierbaren geboortegrond. Die voordracht wekt algemeen vaderlandslievende gevoelens op en de achtbare spreker wordt fel toegejuicht. (...) Een zuster doet de Brabançonne op de piano weerklinken en hiermede eindigt die zoo welgelukte vergadering."

Op de bestuursvergadering van 22 juli 1915 gaat men over tot meer daadwerkelijke zaken.

"Om den gildegeest meer te ontwikkelen wordt er overgegaan tot het stichten eener tijdelijke werkschool. Die school zal open zijn 2 dagen per week. Alsdan zal er gewerkt worden door eenige leden der gilde om de arme leden van de noodige kleederen te voorzien. Eerstens wordt er gezorgd voor de leden der gilden, later zal dit goed werk zich ook uitstrekken tot ander arme menschen der gemeente. De werksters doen hun werk gratis. Men zal nieuwe kleederen maken, ook oude vervormen. Verder is er spraak van een tijdelijke kookschool. Twee gediplomeerde onderwijzeressen, afgevaardigd van het Belgische Gouvernement, zijn gelast met het geven der lessen."

Op de algemene vergadering van 22 augustus 1915 kwam inderdaad een juffrouw Fremault aan het woord. "De lesgeefster begint hare voordracht met uit te leggen welke eigenschappen onze spijzen moeten hebben, opdat zij een volledig voedsel wezen. De duurte van het vleesch en het weinig geld dat onder 't volk is, dwingt de menschen hunne toevlucht te nemen tot andere spijzen, die eene voldoende voedende waarde hebben.

De peulvruchten worden op den eersten rang geplaatst en het gebruik ervan dient hedendaags door iedereen gekend te zijn.

Juffrouw beschrijft in klare woorden hoe men handelen moet bij het gereedmaken van boonen – erwten – en linzensoepen. Zij legt ook uit hoe voor de verschillende groentesoepen zoals zurkel – kervel – porei – en seldersoepen de aardappelen in water gekookt en doorgedaan immer de grondstof der soep moet zijn. Dan doet zij uitleg hoe men de nieuwe spijzen als maïsbloem en quakers, die zeer krachtig zijn, onder alle vormen kan benuttigen, hoe men er soep, pannenkoek, broodjes, ballekens en pudding kan van maken. Verder geeft juffr. uitleg over het maken van kunstboter, kunstvet, bier, appelmoes en peersiroop.”

Die kooklessen zouden wel nog wat voeten in de aarde krijgen. Op de vergadering van 2 november 1915 gaat het er nog eens over. “Verder rolt het gesprek over het uitdeelen van kleedingstukken aan arme kinderen. De bestuursleden worden dringend aangezet te zorgen voor de grondstoffen, oude zoowel als nieuwe stoffen zullen dankbaar aanveerd worden. De leerlingen der avondschool zullen ze vervormen, herstellen of maken. In gezegde avondschool wordt ook een leergang van koken gegeven.”

Op 19 september 1916 is er goed nieuws: “E.H. Michiels deelt mede, dat voortaan in de maatschappijen van Onderlingen Bijstand een familiedienst tot stand komt, 't is te zeggen, dat wanneer de huisvader b.v. lid is in eene gezegde maatschappij, ook de huismoeder en de kinderen de voordeelen dier maatschappij genieten voor wat de geneesdienst betreft. Het nationaal voedingscomiteit voorziet in de onkosten. Op den 1sten zondag van oktober 1916 is die verordening van kracht.”

E. H. Michiels vraagt ook dat enige personen de lessen van het Rode Kruis te Vilvoorde zouden gaan volgen. Het resultaat van die oproep staat niet in het verslagboek, maar in een getypte nota “Historiek K. A. V.” (zonder datum, maar blijkbaar van na de viering van het vijftigjarig bestaan in 1970-71) lezen we: “Spoedig werden er ook jonge leden aangeworven om een cursus van het Rode Kruis te gaan volgen in Vilvoorde. Marie Peeters³ en Virginie Peeters⁴ behaalden hierbij een schitterende uitslag.

Tijdens de oorlog 14-18 ontstond er een initiatief tot melkbedeling voor zuigelingen. Deze actie kreeg steun en leiding van de sectie “Hulp en bescherming aan de Werken voor Kinderwelzijn”. In N-O-H waren het vooral Dr. Van Engeland⁵ en Marie Peeters⁶, comitédame, die zich hiervoor inspanden. Het is vanuit dit initiatief dat het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn opgericht werd bij de wet van 5 september 1919.”

Maar oorlog of niet, de schoolstrijd werd niet uit het oog verloren. Op 8 januari 1917 luidt het: “Eene lage, en alleszins afkeurenswaardige werking is in de gemeente sedert ettelijke dagen ontstaan, namelijk: het aanwerven van meisjes in de gemeente jongensschool. De Vrouwengilde zal het zich ten plichte rekenen, die propaganda te keer te gaan, voor zooveel het haar mogelijk is. Een persoon die als de drijfveer van die

werking met reden verdacht wordt, en die deel maakte van de Christene Vrouwengilde, wordt er uit verbannen."

Op de algemene vergadering van 11 maart 1917 sprak onderpastoor Serneels van Haren over Vaderlandsliefde. "Hij zette zijn onderwerp uiteen volgens deze twee punten:

1^e Wat onze soldaten doen voor 't Vaderland.

2^e Wat wij moeten doen als ware Belgen.

Ieder ware vaderlander moet vooral toonen, dat hij zijn vaderland bemint, wanneer het in nood is, wanneer het lijdt, evenals eene moeder des huisgezins, die haar ziek kind met meer zorg en liefde bejegt dan de andere gezonde kinderen.

Gaan wij met onze gedachten terug naar onze voorouders. Wanneer de klokken onze Belforten het noodsein gaven, bij den aanval van eenen vreemden indringer, liep elkeen te wapen om den vijand manhaftig het hoofd te bieden, en den geboortegrond uit al zijne kracht te verdedigen.

Gebeurde hetzelfde niet den 2den augustus 1914, toen onverwachts de roemzuchtige Duitschers de grenzen overschreden, en onze onafhankelijkheid schendden? Op het hooren onzer noodklokken stapten de leerlingen uit de banken, de studenten sloegen de boeken toe, de rechters verlieten de gestoelten, mijnwerkers hun koolputten, landlieden hunne akkers. Zonen verlieten den ouderlijken haard, vader en moeder pijnlijk de hand drukkend om te gaan strijden voor recht en plicht. Vaders omhelsden met bloedend hart, doch tevens met onverschrokken moed, vrouw en kinderen, en stuurden hun het grievend vaarwel, mogelijk het laatste toe, ten einde onze vrijheid, onze onafhankelijkheid te gaan verdedigen.

Onze vaderlandsche helden streden met leeuwenmoed te Luik, te Namen en te Haelen en meer andere plaatsen. Stap voor stap weken ze achteruit – zonder nochtans veel volk te verliezen – overmand door de Duitsche overweldigers, die met duizenden en duizenden ons land kwamen binnengerukt. Maar zij verlaten gansch België niet. Neen! Aan geene zijde van den IJser, houden ze fier en heldhaftig den vijand reeds 30 maanden tegen, ondanks zijn groot geschut en zijn overmacht. Daar, aan den IJser, zullen eens prachtige gedenkteekens oprijzen voor die roemrijke helden, wier namen, in marmer en steen gebeiteld, aan het verste nageslacht de trouw, de liefde, de verknochtheid voor het Vaderland van die Belgische Zonen zullen verkonden. Beschouwen wij met stillen weemoed de laatste rustplaats onzer gesneuvelde helden. Het kruisje, daar geplant, waarop onze Vaderlandsche vlag geschilderd is, zegt ons luide dat daar een christen held zijne laatste opstanding verbeidt.

Vragen we dan ons zelve af: Wat moet ik voor 't Vaderland doen?

- 1. Wij moeten getrouwheid zweren aan ons dierbaar België. Voor eene slechte vrouw, eene landverraadster mogen we slechts afschuw en verachting over hebben. Ontmoeten we eene Belgische vrouw in rouw gekleed, zij met hare kleinen, om hun geliefde gevallen op het veld van eer, O, dat dan ons hart steeds kloppe van achting, eerbied en medelijden.*

2. *Wij moeten standvastig blijven te midden der beproevingen, die we te doorstaan hebben. Onze kloeke strijders geven ons wederom hierin het voorbeeld. Hun onversaagden moed, hun twisten om op de eerste plaats te staan om de vijand aan te vallen, getuigen zulks. Ook hunne brieven spreken van de grootste standvastigheid.*
3. *Onze 3de plicht is te bidden voor het Vaderland. Het gebed is krachtiger dan de grootste Duitsche mortier. Het Rozekransgebed ligt in ieders bereik. Het bijwonen der H. Mis, het ontvangen der H. Communie zal zeker onzen moed ondersteunen en Godes bijstand verwerven, en ons den eindzegepraal doen behalen.*

Ja, België zal eeuwig blijven bestaan! Het weze en blijve dan voor eeuwig vrij!"

"Daarna treedt Juffrouw Mattijs op het verhoog. Zij dankt de vergadering in naam van Madame Ectors van Laeken, en wenscht de vrouwengilde van Neder-Over-Heembeek geluk om haren groei en bloei⁷. Juffrouw Mattijs, onderwijzeres te Laeken, heeft voor doel in hare voordracht te doen kennen welke nuttige instellingen zij in hunne Vrouwengilde te Laeken hebben gesticht. Kardinaal Mercier, zoo de Juffrouw, heeft een katholiek Vrouwenverbond gesticht. Door raad en daad moeten de leden elkaar onderling steunen en opbeuren, vooral nu, in tijd van oorlog, de arme slachtoffers der wreede ramp ter hulp komen. Dit katholiek Vrouwenverbond heeft reeds veel diensten bewezen bij de wegvoering onzer landgenooten naar Duitschland; het heeft gezorgd, dat die mannen voorzien waren van het noodige als certificaten, kleederen, enz.

De Vrouwengilde van Laeken telt ongeveer 1200 leden. In de gilde is een cursus ingericht voor doel hebbende een grondig lager onderwijs te verschaffen aan jonge meisjes, die in de scholen van Brussel noch vlaamsch, noch fransch op voldoende wijze geleerd hebben.

Er is ook eene ziekenkas gesticht, die aan de leden stoffelijken onderstand en geneesdienst verschaft. Verscheidene syndicaten zijn er tot stand gekomen: van wasscheressen, van strijksters, enz. Het is alleszins noodig dat wasscheressen en strijksters zich vereenigen om allen aan dezelfde prijs te werken. In 't voorbijgaan, zegt de Juffrouw, hoe zij zich zouden moeten verzetten tegen het misbruik, dat bestaat van het vuil linnen, zonder ontsmetting, in den wasch te geven.

De Vrouwengilde doet ook hare aankopen in het gemeen. Zoo doen de leden groot profijt.

Ook is er in de gilde een Piusbond gesticht. Deze leden nemen voor een – twee – of meermaals in de week te communiceren.

Binst den oorlog werden er in de gilde kook- en snijlessen gegeven, die door 130 jonge meisjes en vrouwen werden bijgewoond. Er bestaat daar ook eene werkbeurs.

Het secretariaat van het katholiek Vrouwenverbond houdt zich bezig met het plaatsen van meiden. Dit secretariaat is gevestigd te Laeken, Paleizenstraat 492.

Juffrouw wijst vervolgens op de nuttige uitwerksels die zij bestatigen in

hunne Vrouwengilde. In den beginne kon men met moeite een honderdtal vrouwen bijeen krijgen, 't was onmogelijk ze naar een voordracht te doen luisteren, zij veroorloofden zich de zaal te verlaten, enz. Nu is dit alles veranderd, dank aan de standvastigheid en de toewijding van het bestuur. Nu luisteren de vrouwen zonder verveling met aandacht en beleefdheid naar een lange voordracht.

Vervolgens verzoekt Juffrouw een kort verslag over den toestand der Vrouwengilde van Neder-Over-Heembeek. Na de juffrouw hartelijk dank gezegd te hebben voor hare schoone voordracht somt de E.H. Michiels op wat er zoal in onze gilde bestaat: bond van 't H. Hart, ziekenkas, zondagschool, avondschoon, lessen over kook- en snijkunst."

Sommigen zagen het maar somber in. Zo onderpastoor E.H. Michiels op 14 oktober 1917:

"Wat droevige tafereelen ontrollen zich in dezen tijd, aan onze oogen zoo men maar eventjes zijne aandacht vestigt op den handel en wandel onzer jeugd. In menigte bezoeken zij de cinemas; deze zijn gedurende dezen droevigen oorlog verdubbeld, zij stichten oneindig veel kwaads, waarvan de maatschappij de bittere vruchten zal plukken. En dan de rouletten! Met koortsachtige gejaagdheid snelt er onze jeugd naartoe om er eer en deugd te verbrassen.

Voegt daarbij de drift naar het spelen met geld. In dolle vaart stroomen de jonge lieden naar die kroegjes of winkeltjes om er tot handlangers te dienen van den duivel der geldzucht."

Daarna duurde het tot 12 mei 1918 eer er nog aan algemene vergadering werd gehouden. En in de bestuursvergadering van 28 november 1918 werd gezegd over een volgende algemene vergadering: *"Deze is reeds tweemaal verschoven geweest, vooreerst om reden eener besmettelijke ziekte en later om reden van den terugkeer der vijandelijke legers."*

Op 29 december 1918 was het dan zover en werden de registers opengetrokken:

"Het Belgisch volkslied dreunt machtig door de groote zaal. Die uiting van vaderlandsche gevoelens verwekt onder de menigte een niet te beschrijven geestdrift. Op aller aangezichten leest men de vreugde. De blijdschap des geestes, de liefde en de verknochtheid aan het lieve Vaderland, zij schijnen met den dichter te willen roepen 'Aan dat land, thans in zijne vrijheid en onafhankelijkheid hersteld, hebben wij onzen geest en ons hart verpand'.

Ook op de volgende algemene vergadering van 11 mei 1919 wordt nog over de oorlog gehandeld: *"Dan dreunt het Belgisch volkslied machtig door de groote zaal.*

Vervolgens geeft Mr Karel Verbelen een roerend verslag over zijn vierjarig verblijf in Duitschland als krijgsgevangene. Een soldaat, zoo de spreker, wordt gevangen gekwetst zijnde, ofwel, in geval hij het uiterste gewaagd heeft, niet meer uit de litsen kan, zich moet overgeven. Nooit zal de soldaat zulks vrijwillig, zonder nood, doen toch zeker geen Belgische strijder. Gekwetst zijnde en door den vijand opgeraapt, wordt hij naar

*een veldhospitaal gebracht, waar hem de eerste zorgen worden toege-
diend. Vandaar werden onze helden naar Duitschland gevoerd, waar hen
de grootste ellende wachtte. In de eerste tijden verbleven zij daar onder
den blooten hemel, om zoo te zeggen, van alle hulp verstoken. Later
sloegen de brave jongens tenten op doch hun toestand was en bleef er-
barmelijk. Die tenten waren zoo ellendig en armzalig opgetrokken dat
meer dan eens bij een hevigen rukwind alles uiteen en dooreen werd ge-
slingerd. Zoo brachten onze kloeke strijders daar den kouden winter van
'14-'15 door. Geene pen kan beschrijven wat er daar toen werd geleden.
Later werden de barakken opgetimmerd. Dit verzekerde aan de gevange-
nen eenige verbetering, wel is waar, maar het lijden zoowel lichamenlijk
als zedelijk bleef immer nijpend en grijnzend.*

*De behandelingen der Duitschers tegenover de gevangenen waren on-
menschelijk, barbaarsch. De geachte spreker haalt feiten aan, die men
haast als ongelooflijk zou wanen.*

*Voor de minste fouten moesten de ongelukkigen de paalstraf ondergaan.
Men plaatste den plichtige tegen eenen boom, de voeten op een klein
verhoog. Met koorden werd hij er aan vast gebonden, daarna werd de
voetrusting weggenomen. 't Was eene echte marteling. Spreker heeft al-
zoo gestraften 2 u. lang hooren roepen, schreeuwen en huilen. Het hart
dier barbaren was niet te bewegen, de straf moest volvoerd worden.*

*Toen de vlektyphus in de kampen woedde, hoorde men een leerling-
dokter, want dokters waren er niet, zeggen: "Ik voer oorlog op mijne ma-
nier." Meer dan 3000 soldaten vielen als slachtoffer dier ziekte.*

*Een aantal teringlijders die nog enkel 2 maanden te leven hadden werden
door de Duitschers aangeduid nog aardappelen te gaan rapen.*

*Kortom, het lijden door de krijgsgevangenen in Duitschland verduurd,
vindt zijns gelijken niet en het verste nageslacht zal immer die handelwij-
ze der Duitschers afkeuren, ja vermaledijden."*

Wellicht heeft Karel Verbelen zijn herinneringen wat aangedikt, en de
krijgsgevangenenkampen uit de eerste wereldoorlog in Duitsland zullen
wel niet het peil van de gruwel bereikt hebben van de concentratiekam-
pen uit de tweede wereldoorlog.

Maar toch moeten de ontberingen, de ziekten, de levensomstandigheden
erg geweest zijn. Niet iedereen bracht het er levend van af, ook niet bij
de gevangenen van Heembeek. Zo Franciscus Bartholomeus Verbesselt
(30 juli 1881 – 15 december 1918). Hij was opgeroepen als grenadier
van de jaarklasse 1901, gevangen genomen en opgesloten in het kamp
van Soltau, tweede Lager Lamstedt, barak 1. Hij overleed er iets meer
dan een maand na de wapenstilstand van 11 november 1918. De familie
had als herinnering enkel een foto van hem, genomen voor de barak in
het kamp, als Kriegsgefangene Sendung naar huis gestuurd. Hij was de
vader van de historicus en volkskundige Jan Verbesselt (9 maart 1913 –
10 mei 2000) uit Heembeek die nog voor LACA een voordracht is komen
geven.

De verslagboeken van de Vrouwengilde / KAV, die met weinig hiaten lopen van 1913 tot eind 1997, werden samen met de rest van het omvangrijk archief in bewaring gegeven aan het Archief en Museum van het Vlaams Leven in Brussel, Arduinkaai 28, 1000 Brussel (02/512.42.81) waar ze door de belangstellenden zullen kunnen geraadpleegd worden.

¹Mijn overgrootmoeder Maria-Catharina Coomans (1860-1944), gehuwd met Willem Peeters (1859-1927). Hun dochter Elisabeth Peeters (1887-1973) huwde met mijn grootvader Emile van der Elst (1890-1963).

²Die voorlopige kerk werd ingehuldigd op 12 oktober 1913, in de Pannenhuiswijk, op de grens van Laken en Jette aan de Leopoldstraat. Met Pinkstermaandag 1915 kwamen er meer dan 4.000 bedevaarders bidden voor de behouden terugkeer van de Belgische soldaten, aan het front of krijgsgevangen. Het kerkje was te klein en ze moesten opgevangen worden op een braakliggend terrein ernaast. Daar werd dan de grot van O.L. Vrouw van Lourdes gebouwd die op 15 augustus 1915 werd ingehuldigd. De bedevaarten kenden een stijgend succes tijdens de oorlog, getuige het verslag van Karel van de Woestijne in de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 15 mei 1916, gepubliceerd door LACA in "Karel van de Woestijne in Laken. Dagboek van den grooten oorlog", 2004, pp. 209-210.

³Maria ("Mieka") Peeters (1882-1977), de oudste dochter van Maria-Catharina Peeters-Coomans, bleef ongehuwd. Zij gaf les in de 4^e graad, een soort beroepsopleiding, in de zustersschool.

⁴Virginie Peeters (1886-1986), een jongere zuster van Maria Peeters, huwde schoolmeester en landmeter Alfons De Wals (1884-1953). Zij zou in 1936 voorzitter van de Vrouwengilde worden voor meer dan 25 jaar.

⁵Dr. Alfons Van Engeland (1868-1947) was wel in Neder-Over-Heembeek geboren als zoon van onderwijzer Jean-Baptiste Van Engeland, maar zou zich na zijn doktersstudies in Leuven op de Mutsaard vestigen, waar hij aan de Wandstraat 23 een (nog bestaande) herenwoning in Vlaamse neo-renaissance liet bouwen. Hij zou tientallen jaren de enige dokter voor Heembeek blijven. Hij sprak meerdere keren voor de Vrouwengilde over kinderverzorging.

⁶In 1920 vervoegde mevrouw De Wals-Peeters het groepje van de Kinderraadpleging. Zij werd voorzitter in 1936 en zou dat 42 jaar lang blijven.

⁷We konden noch mevrouw Ectors, noch juffrouw Mattijs, ongetwijfeld een onderwijzeres uit een van de katholieke meisjesscholen van Laken, thuisbrengen in de directe entourage van Jozef Cardijn (1882-1967). Die was in 1912 onderpastoor te Laken benoemd en door de deken belast met de werken voor vrouwen. Hij had ongetwijfeld de leiding van de Vrouwengilde met meer dan 1.000 leden die door juffrouw Mattijs vermeld wordt. Maar zijn "Syndicat de l'Aiguille", in 1912 opgericht in navolging van de Luikse Victoire Cappe, telde maar een 40 leden. In een "Note sur le syndicat de l'Aiguille" die Cardijn in de gevangenis van Sint-Gillis, waar hij door de Duitsers was opgesloten, opstelde op 14 februari 1917 beklagt hij er zich over dat er niemand is om leiding te geven. De leden hebben ook geen echte syndicale geest. Ze komen naar het syndicaat voor de geschenkpakketten en andere voordelen, of om plezier te doen. De meeste hechten geen belang aan hun syndicaat. Er zijn in het syndicaat ook geen goede arbeidsters die in ateliers werken. De meeste leden zijn thuiswerksters. Hun beroepsopleiding is er veel moeilijker door. De meeste hebben ook geen religieuze geest, hun moraliteit laat te wensen over, egoïsme, jalousie, kwaadsprekerij, lichtzinnigheid, zijn nog de minste van hun gebreken... (Marc Walckiers, Quarante années qui façonnèrent les conceptions et la personnalité de Joseph Cardijn, in: Handelingen van het colloquium Leuven / Louvain-la-Neuve 18-19 november 1982, Kadoc Jaarboek 1982: Cardijn. Een mens. Een beweging, Leuven : Universitaire Pers / Kadoc, 1983, 318 p., pp. 15-42.

Het is allicht geen toeval dat Cardijn nooit is komen spreken voor de Vrouwengilde van Heembeek, hoewel hij van de parochiegeestelijken uit de omgeving er het dichtste bij woonde. Hij was zeker veel te progressief voor de pastoor van Heembeek.

Refterpersoneel van het Lakens Comité ter bestrijding van tuberculose

Melkbedeling in 1916

N^o

A rappeler en cas de demande ou de réclamation.

LA NUTRICIA, Société Anonyme

142, Rue Fransman

LA EKEN-BRUXELLES

CARTE DE CLIENT

Il sera fourni à Madame Syckes

13 rue de Glesinghe

pour elle-même

suivant prescription de M. le Docteur Bousquet

Mardi : Quatre bouteilles }
Vendredi : Trois bouteilles } Joghurt 500 gr.

par semaine jusqu'au 18 Août 1918

Cette fourniture sera effectuée par notre cocher-livreur,
notre succursale, 39, rue du Pont-Neuf, notre dépôt

3 rue du Jubilé 3

où veuillez en prendre livraison.

L'octroi de la présente carte ne pourra être considéré
comme un engagement de la part de LA NUTRICIA quant
aux fournitures ultérieures, lesquelles pourront être réduites,
voire même suspendues si la situation l'exige.

Toutefois, si sans avis de notre part, la fourniture indi-
quée ci-dessus ne lui est pas faite ou est modifiée, dans un
but de contrôle le client est prié de nous en prévenir.

Bruxelles, le 17 mai 1918.

" LA NUTRICIA "

L'Administrateur-Délégué-Directeur,

22	21	20	19	18	17	16	15	14	13	12	11	10	9
23	Comité de Secours et d'Alimentation de Laeken 1917											8	
24	Secteur n° 3 : Rue des Palais											7	
25	Novembre N°											6	
26	M											5	
27	rue											4	
28												3	
29	Soupe et pain } R. Ch. Demeer }											2	
30	31	1	2	3	4	5							1

Kaiserliches Hafenamts Brüssel. Brüssel, den September 1917.

Einlasskarte Nr. 386

Inhaber dieser Karte: *J. Van Nolle*

hat die Berechtigung — im Auftrage des Unterzeichneten — das Sperrgebiet des Hafenbeckens Vergote zu betreten.

Gültig für den Monat September 1917.

Hafenamts Brüssel. **Comité National de Secours et d'Alimentation**

Unterschrift des verantw. Arbeitgebers oder eigenh. Unterschrift des Inhabers

J. Nolle

COMMUNE DE LAEKEN. — GEMEENTE LAKEN.

CERTIFICAT DE VACCINATION
Pokkeninenting Getuigschrift

Je soussigné, médecin-vaccinateur de la commune de Laeken, déclare que
Ik ondergeteekende, inenter-geneesheer der gemeente Laken, verklaar dat

(1) *Beugels José Louise*

âgé de *2* ans, fil de (1) *Carolus*
jaar, oud, zoon, dochter van

exerçant la profession de *friseur* a été vacciné (ou revac-
van bedrijf, met uitslag ingeënt (of

ciné) avec succès.
heringeënt) heeft geweest.

Laeken, le *6 juillet* 191*6*.
Laken, den

J. Van Engeland

Imp. J. Crahay, Laeken. — C. 108-300-14.

(1) Nom et prénoms en toutes lettres.
Naam en voornamen in volle letters.

Dr Van Engeland

DEUTSCHE KOMMANDANTUR
Tagebuch N. 6 2347 *Brüssel, 16.2.16*

Genehmigt
A. B. **GEMEENTE LAKEN**
Offizier
OFFIZIER - STELLVERTRETER

Groote Vlaamsche Kermis
ZONDAG 20 EN MAANDAG 21 FEBRUARI 1916
in de *Melkerij Thomaes* 48, Dewandtstraat, 48
ingericht door de Maatschappijen voor vermaak van het kwartier Dikke Linde
ten profijte van onze **Krijgsgevangenen en het Werk van den Stuiver**
AANTREKKELIJKHEDEN EN VERSCHILLENDE SPELEN
Een Groote Tombola heeft plaats, waarvan trekking op 26 Maart
Algemeene Ingang : 25 Centiemen

<i>De Schrijver,</i> G. THIELEMANS.	<i>De Schatbewaarder,</i> H. ROMBAUTS.	<i>De Feestbestuurder,</i> Julius DE BOECK.	<i>De Voorzitter,</i> Jozef DE BOECK.
--	---	--	--

Drukkerij Jan DE VLEESCHOUWER, 94, Leopoldstraat, Laken.

GEMEENTE LAKEN

GROOTE WELDADIGHEIDSVENKOO

op ZONDAG en MAANDAG 11 en 12 JUNI 1916 *Brüssel 25.5.16*
(SINKSEN)
in de Zalen van het Gemeentehuis
van 3 tot 12 ure 's avonds
ten voordeele van al de Liefdadigheidskringen

Verkoop van allerhande Herinneringen; Humoristische Tentoonstelling;
Muzikale Uitvoeringen; Plaatselijke Revue; Volksspelen, enz., enz.

HET KOMITEIT :

VOOR HET COLLEGIE :
De Sekretaris : A. MANCHEL.
De Burgemeester : E. BOCKSTAEL.

N. 5087
Politische Abteilung des
Generalgouverneur in Belgien
(PRESSEZENTRALE)
FÜR DIE VERÖFFENTLICHUNG ZUGELASSEN
Brüssel, den 25. 5. 1916

DEUTSCHE KOMMANDANTUR
Tagebuch N. 6 2348
Genehmigt
A. B.
OFFIZIER - STELLVERTRETER

◀══════□ A l'Œuvre de l'Habillement des Orphelins. □══════▶

Cette belle œuvre n'a cessé de distribuer des vêtements aux orphelins de nos soldats et aux enfants des mutilés ; à chaque distribution de nombreux vêtements chauds sont remis aux petits et c'est toujours une cérémonie très touchante ; ici nous avons photographié une séance qui a eu lieu ces jours-ci à Laeken, en présence des autorités communales.

Mercredi 9-5-17.

Clichés réservés. — Reproduction interdite.

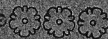
GEMEENTE LAKEN

GEDENKENIS

van de

Week der Ontbering

Ingericht ten voordeele van HET STUIVERSWERK
door de Oudleerlingenvereniging van Laken

COMMUNE DE LAKEN

SOUVENIR

de la

Semaine de la Privation

organisée au bénéfice de l'OEUVRE DU SOU
-- par l'Association post-scolaire de Laken --

Weest Broeders !

O gij, die midden al d'ellende
Van hongerpijn en oorlogswee,
Toch minder hard ontbring kende,
Steunt uwen broeder en deelt mée !
Wat van uw overvloed bewaren,
Een stukje van uw brood besparen,
Wat stuiverkens zocals het mag,
Kan zegen brengen en verblijden
Bij menschen die hun bitter tijden
Niet durven klagen overdag.

Ziet ! Sinksen brengt den zomer weder,
Strooit gij ook zegen wijd en zijd ;
Aan liefdewerken zoet en leeder
Zij dan de Sinksenweek gewijd !
Het weinig dat gij zult ontberen
Zal U noch uw genooten deren,
Maar helpen lenigen de pijn
Van velen in onz' droeve tijden,
Die weldaad zal uw hard verblijden,
En t' « Stuiverswerk » u dankbaar zijn .

Geen brood in huis ! De kleintjes weenen
Van honger, honger ! Moeder kan
Geen hulp aan 't schreiend kroost verleenen,
En op het ziekbed kwijnt haar man.
Ze durft niet beedlen... wie zal helpen
De nooddrift van haar lievlings sielpen,
Haar eigen vleesch, haar eigen bloed ?
O ! laat ons schoonen. laat ons vragen
Uw hulp, en aan die menschen dragen
Een kruimel van uw overvloed !

De rampspoed brengt de menschen nader
En broedermin is d'eerste leer,
De liefdewet van uwen Vader :
Hij vraagt en geeft u dubbel weer.
O, kent het zoet genot, de tranen
Te kunnen drogen, langs de banen
Wat heil te stichten en wat vreugd !
Weest goed, weest goed ! In mild erbarmen
Gedenkt den schaamlen, steunt den armen
En vindt uw heil in deze deugd !

Herman BOGAERD.

A mes chers et vieux amis les Lakenois

En faveur de l'Œuvre du Sou

Le drame qui se joue en ces tristes mesures
Où s'éteint le vieillard et s'étirole l'enfant,
Plus que le cauchemar des horribles blessures,
Est affreux et poignant.

Mère, si ton grand fils, au milieu des batailles,
Emplit ton cœur tremblant, d'héroïques fiertés,
La souffrance, au berceau, du fruit de tes entrailles
Déchaînerait, en toi, le cri des révoltés..

Ami, la Conscience, en ces temps, est sévère
Pour celui qui ne sait aider ni compâtrir...
Non, tu ne voudras pas qu'elle se désespère,
Celle dont le sang même assure l'avenir.

Donne sans te lasser, donne encore et sans cesse !
Si nous ne pouvons mieux, partageons notre pain :
Le sou d'un besogneux met le ciel en liesse.
Partagé ton manteau, comme fit saint Martin

Et, devant mon appel, trouvant ta poche vide,
Ton armoire sans pain, ton enfant sans habit,
Si tu disais, gorge serrée et l'œil humide :
« Je voudrais, mais... tu vois... » — je répondrais :
merci !

Hubert STIERNET.

Hommage et Reconnaissance à la généreuse Amérique 1914— 1915
Ecole gardienne n° IV— Laeken Belgique

Vente de charité organisée dans les Salons de l'Hôtel communal de Laeken, par l'Œuvre du Vêtement.